

Csorba József: Castells könyve kapcsán

Ki, milyen minőségben?

A magam részéről nem tudományos igényű könyvismertetést, hanem egy szubjektív, ismeretterjesztő jellegű írást adtam közre annak idején Castellsről és az Információ Koráról. Castells-szel való találkozásom információkutatás (irodalomkeresés) közben történt, amikor egy iparpolitikán dolgozó tanulmánykészítő csoportban dolgoztam. Az információtudatos iparpolitika megalapozásához szükséges érveket keresve találtam rá „a fejlődés információs módja” című Castells-i koncepcióra, ami az 1990-es évek közepe táján született, forradalmi gondolat volt.

Miért fontos könyv?

Szükségszerűség, hogy legyenek a kor legfontosabb eseményeit, irányait, ismereteit összegző tanulmányok, az új tudás továbbadásának segítésére. Az információtudomány fejlődéstörténetét tekintve korszakos enciklopédia például az információfizikát összefoglaló Stonier, T. háromkötetes opusza, és ilyen az információs társadalom enciklopédiáját elkészítő Castells, M. trilógiája is.

Castellsnek az információ korát leíró műve felveti - bár információtudományos igényességgel nem járja körül, nem minősíti - az információs forradalom összetettségét, ti. hogy a technológia (IT) mellett a tartalom (információtermékek) és a kezelő készségek (információs műveltség) forradalmáról is beszélni kell. És Castells ennek eleget is tesz, anélkül, hogy a definiálás elsőbbségét hangsúlyozná.

Mit tudunk Castellsről?

A szociológus Castells személye úgy is érdekes, mint szakértő, aki dolgozott az ENSZ-nek, az EU-nak, készített nagy, összefoglaló tanulmányokat nemzetközi szervezeteknek. Dolgozott az orosz kormányknak. Az Információ Kora megírása előtt könyvtárnyi szakértői anyagot és tanulmányt publikált az enciklopédiájában összegzett témákban.

Castells mint tudós jól el tudja adni magát, vagy másként fogalmazva: ügyesen piacósítja a tárgyjal kapcsolatos tudását. Ezért szükségesnek tartom felvetni a szerző és a trilógia ismerettartományai kapcsán, hogy milyen meghatározó események zajlottak a mű megírása előtt és közvetlen közelében. Az IT, a globalizáció, az informacionalista politika, az új kapitalista paradigmák típusú jelenségek és együtthatások (szinergizmusok) kapcsán a legfőbb háttéresemények a következők. Az 1994-es New York-i bankár-világtalálkozó az információs pénz, a befektetés és termelés globalizációja kapcsán felmerült új fejlemények miatt. Az 1996-os bangkoki találkozó, az észak-amerikai, nyugat-európai és délkelet-ázsiai (japáni) információs társadalom paradigmák találkozásának eseménye volt, ahol a nemzetközi politikai tényezők elfogadták „demokráciaként” az addig fenntartásokkal kezelt, „információ alapú fejlődéssel befutó” kistigriseket. Nem utolsó sorban említeni kell az elmúlt évtizedben többször megrendezett globalizációs hatások világkonferenciákat, melyek a bűnözés és az árnyékgazdaság globalizációja kapcsán megállapították, hogy a nemzetközi kábítószeripar és -kereskedelem már nagyobb forgalmat bonyolít a nemzetközi olajiparénál.

Miről szól a könyv?

Szerintem Castells művének legfontosabb mondanivalója egyfajta fejlődésideológia: a „fejlődés információs módja”. Eredeti koncepciója az informacionalis gazdaság és informacionalista politika. Castells definíciószerűen csak annyit mond, hogy az informacionalizmus lényege

szerint az információtechnológia egyre erősebben katalizálja a gazdasági és kulturális változásokat, de ennél sokkal többről van szó.

Castells a társadalmi jelenséget írja le (ne feledjük, hogy az „információs társadalom” fogalom sokáig, és bizonyos, ma is létező szemléletrendszerben csupán egy politikai specifikáció!), de aspirációja szerint sokkal többet tesz annál, csak éppen nem az egyes tudományterületek sajátos fogalmi rendszerébe kényszerítve mondandóját. Most azt mondanám, hogy a kor szociológiai és gazdaságpolitológiai nyelvezetét használva szerepelteti a meghatározó információtudományos fejlődés, illetve a vonatkozó társadalmasodás eseményeit a három könyvben.

A most magyarul megjelent első könyv, az alapvető társadalmi jelenségek összefoglalása, az információtechnológiai fejlődés menet meghatározott fázisában bekövetkezett hálózatosodás, jól dokumentált, a szociológiai fogalom- és érvrendszerben észlelt, illetve tárgyalt kánonok szellemében.

A kiadó és a fordító munkája, kinek szól a könyv?

A könyv fordítása és kiadása hatalmas munka, erőn felüli vállalkozás a mai körülmények között. A könyv (Castells trilógiája) jelentősége nem kevesebb, minthogy egyetemi stúdiumokat lehet építeni rá. Ennek felismerése késik azok részéről, akiknek el kellene végezni azokat a stúdiumokat, amelyeket a könyv tartalmaz. A könyvben olyan tartalmak vannak, amelyeket pedig nemcsak az információs társadalomban élő, oda tartó fiataloknak, hanem a mai magyar állam bürokrátaiknak is ismerniük kell. A Castells-i (gazdasági, politikai) informacionalizmus ismerete nélkül nem szabadna állami tisztviselőknek hivatalt vállalniuk, mert a vonatkozó tartalmak nélkül nem értik a kor társadalmát működtető eredőket, mechanizmusokat, személyiségeket.

A fordítót a műhöz és a szerzőhöz fűződő tisztelet, hűség, valamint a magyar nyelv iránti alázat jellemzi, a magyar szöveg kiállítását a gondosság, illetve a tanításhoz szükséges dokumentarizmus jellemzi.

Mit várhat az olvasó Castellstől?

Szubjektív véleményem szerint (aminek jogosultsága van, mert mindenki másként olvashatja, más találhat fontosnak benne, korának és műveltségének megfelelően) Castells leglényegesebb mondandója az informacionális fejlődés, az informacionális gazdaság és politika, a média-mediokrácia. Castellst olvasva a mai diákok, a magyar államot szolgáló tisztviselők (a gazdasági aktorokat nem említem, mert azok „teszik és tanulják”-módra érintkeznek a castellsi mondandóval) megismerkednek a nemzetközi információs gazdasággal, az info-indusztriális modell (pl. Japán, Németország), a szolgáltatás gazdaság modell (pl. Franciaország), az érett információgazdaság (USA) jellemzőivel.

Castellstől megtanulhatják, mi az az új imperializmus, mely a tőke, a kommunikációs kompetencia és a politikai befolyás eredménye. Nem utolsó sorban, Castellstől olvasmányos formában ismereteket szerezhetnek a mediokráciáról vagy telokráciáról, amely a politika közegét biztosítja. (Castell kijelenti, hogy a mediokrácia nem demokrácia, de nem is ellentétes azzal a sokszínűséggel miatt!) Castells nem foglalkozik információtudományos felismerésszinten azzal a ténnyel, hogy a média egyfelől infrastruktúra, másfelől pedig tartalom, de a médiaorientált tartalomkezelést magától értetődőnek veszi, s azzal egyértelművé teszi a centrism, a bal- és jobboldali politika egyforma determináltságát a botránypolitizálásra.

Castells eredeti megközelítése az új információs tér és/vagy rend felvetése (bár ez sem kinyilatkoztató módon), amivel pl. előképét adja a planetáris hatalomintézményesülésben a G-7-ek G-20-ra bővülésének. Eredeti felvetése a 4. világ megnevezése a belvárosi gettók és a fiatalság, vagy az „underworld” közösségek címén. Meghatározó Castells felvetései között a globalizálódó és informatizálódó kapitalizmusban az árnyékgazdaság szerepének hangsúlyozása a legfőbb gondok forrásai között. Nem kevésbé érdekes előadása-fogalmazása

a kulturális evolúciótörténet mint „kvalitatív változások az emberi tapasztalatban”, vagy a természet:kultúra viszony átalakulásaiban.

Csorba József